

2010RGW192 Bijlage

Eindrapportage (periode 2008 – 2009) Visie en activiteitenprogramma Platteland in ontwikkeling

Samenvatting

Met de uitvoering van het programma Platteland in ontwikkeling (2006 – 2009) (PIO) heeft de provincie de landbouw geplaatst binnen een visie op de totale plattelandsontwikkeling. PIO is ingesprongen op de trend in een ontwikkeling die wordt gekenmerkt door meer vraag naar maatschappelijke prestaties vanuit de landbouw, de landbouw heeft namelijk meer te bieden dan voedsel alleen.

De thema's zijn vertaald naar het kaderdocument AVP/ILG van 11 december 2006 wat als basis heeft gediend voor de gebiedsprogramma's van AVP. Als toetsingskader voor de subsidieverlening is er een subsidiekader ILG/AVP. Het doelbereik dat voor plattelandsontwikkeling voor ogen stond is grotendeels bereikt met name als het gaat om verbreding van de landbouw en projecten op het terrein van leefbaarheid en agrotourisme. Sinds begin 2009 is de uitvoering van de visie en het activiteitenprogramma Platteland in ontwikkeling geïntegreerd (ook financieel) in de Agenda Vitaal Platteland.

In het kader van de evaluatie wordt geconstateerd dat extra inzet nodig is voor de verdere verduurzaming van de landbouw, verdere verbetering van de landbouwstructuur en op de verbinding tussen de landbouw en de thema's natuur en landschap. Gezien belangrijke ontwikkelingen voor de landbouw lijkt een extra inzet echter niet voldoende. Het is urgent dat de provincie zich oriënteert op een strategische, integrale toekomstvisie voor de landbouw en het landelijk gebied. Eind 2010 wordt een startnotitie opgesteld om te komen tot een toekomstvisie.

1. Inleiding

In 2006 hebben Provinciale Staten de visie en het activiteitenprogramma Platteland in ontwikkeling vastgesteld voor de periode 2006 t/m 2009.

In juni 2008 is halverwege de programmaperiode uitgebreid verslag gedaan aan Provinciale Staten over de voortgang. De voorliggende rapportage over 2008/2009 is een beknopte eindverantwoording en geeft inzicht in de projecten en de activiteiten. In paragraaf 5 zijn enkele ontwikkelingen in de landbouw geschetst. In het voorjaar van 2011 zal er conform de concept Kadernota een nieuwe landbouwvisie worden opgesteld.

Sinds begin 2009 is de uitvoering van de visie en het activiteitenprogramma Platteland in ontwikkeling financieel geïntegreerd in de Agenda Vitaal Platteland en het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Via de weg van de uitvoeringsprogramma's wordt er verslag gedaan over de voortgang en de stand van zaken financiën.

2. Ambities, doelen en accenten Platteland in ontwikkeling

De provincie heeft met Platteland in ontwikkeling (PIO) ingezet op een veelzijdig en vitaal Utrechts Platteland. Er zijn drie ambities geformuleerd die voor Utrecht van belang zijn om een veelzijdig en vitaal Utrechts platteland te bereiken. Binnen deze ambities zijn negen doelen onderscheiden.:

A. Vraaggericht ondernemen voor de Utrechtse samenleving

- 1 Duurzame landbouw met een optimale (fysieke) landbouwstructuur
- 2 Grotere professionaliteit van ondernemers en hun samenwerkingsverbanden
- 3 Groei van verbrede landbouw en “nieuw” ondernemerschap

B. Benutten van het Utrechtse natuurlijke en sociale kapitaal

- 4 Duurzaam beheer van het landelijk gebied door landgebruikers en –eigenaren
- 5 Meer mogelijkheden voor recreatief (mede)gebruik van platteland en natuur
- 6 Streekidentiteit en –cultuur versterkt plattelandseconomie
- 7 Een leefbaar platteland

C. Ruimte voor experimenten

- 8 De provincie Utrecht is meer partner op het platteland
- 9 Wet- en regelgeving voor plattelandsontwikkeling wordt ontwikkelingsgericht toegepast

De kernthema's van Platteland in ontwikkeling zijn ondernemerschap en het professionaliseren van samenwerkingsverbanden; dit vaak in relatie tot (duurzame) landbouw, omdat deze sector een cruciale rol vervult bij het leefbaar en vitaal houden van het landelijk gebied.

3. Eerdere conclusies en de daarop ondernomen acties in de periode 2008/2009

eerdere conclusies

Halverwege de programmaperiode in 2008 is geconstateerd dat het grootste deel van het programma op schema lag. Wat opviel was dat de meeste uitgevoerde activiteiten betrekking hadden op de ambitie A “vraaggericht ondernemen”. Waarmee werd bevestigd dat ondernemerschap centraal staat bij plattelandsontwikkeling. Voor de ambitie met betrekking tot het “benutten van het Utrechtse natuurlijke en sociale kapitaal” (B) werd geconstateerd dat deze in nauwe samenwerking met andere beleidsvelden werd uitgevoerd. De derde ambitie C “ruimte voor experimenten” kwam vooral aan bod via lopende processen.

De belangrijkste conclusies van 2008 nog eens op een rij:

- a. blijvend inzetten op landbouwstructuurverbetering
- b. inzetten op kwaliteitsverbetering van projecten
- c. inzetten op minder voor de hand liggende doelgroepen
- d. verduurzaming van de landbouw blijft belangrijk
- e. meer de samenwerking met andere thema's oppakken
- f. ambitie C (ruimte voor experimenten) is voldoende bereikt, niet meer op inzetten

ondernomen acties

- a. blijvend inzetten op landbouwstructuurverbetering

Op verzoek van de LTO heeft de provincie de notitie landbouwstructuurversterking geschreven. Deze notitie heeft de instemming van de LTO gekregen tijdens het landbouwoverleg tussen gedeputeerde en de LTO. In de notitie zijn voor de periode t/m 2013 de beleidskaders voor landbouwstructuur aangegeven, de ha opgaven uitgesplitst per AVP-gebied, de beschikbare instrumenten apart doorlopen en de financiële middelen helder gemaakt.

De uitvoering van landbouwstructuurverbetering loopt via de programmabureaus van de AVP-gebieden. Daarbij wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de notitie.

De rol van de provincie is het toetsen van o.a. vrijwillige kavelruil projecten aan het subsidiekader. Er zijn 4 kavelruil coördinatoren actief in de provincie. De vrijwillige kavelruil lijkt op gang te komen maar de grondmobiliteit is nog altijd laag. De provincie heeft de regeling voor kavelpaden en brede banden in De Venen en de Utrechtse Waarden opengesteld. Hiermee heeft de regeling Kwaliteits Impuls Groene Hart een vervolg gekregen..

Voor alle AVP-gebieden is er nu een grondstrategieplan gereed. Hierin is ook de strategie voor landbouwstructuurversterking opgenomen. Door in te zetten op aankoop van gronden, grondruil etc. kan de landbouwstructuurverbetering een nieuwe impuls krijgen, de middelen staan echter onder druk.

b. inzetten op kwaliteitsverbetering van projecten

Voor het afgelopen jaar zijn er veel projecten begeleid, gesubsidieerd en/of in voorbereiding genomen waarmee de beoogde kwaliteitsverbetering wordt gerealiseerd. Het accent heeft daarbij gelegen op ondernemerschap en samenwerking. Projecten zijn van het idee stadium door ontwikkeld tot subsidiabele projecten. Het ondernemersvertrouwen in het succes van het betreffende project blijkt uit de eigen investeringen die de ondernemers bereid zijn te doen of uit de uren die zij zelf in activiteiten gaan steken. Deze inzet is gedaan vanuit de overtuiging dat alleen als de ondernemer 'mee zijn nek uitsteekt' er sprake is van projecten die kunnen beklijven en zelfstandig verder kunnen na een eenmalige overheidsimpuls. De inspanning van de provincie heeft niet alleen geresulteerd in toekomstbestendige projecten maar heeft ook als resultaat dat nu bij de verschillende programmabureaus bekend is wat er vanuit de filosofie van Platteland in ontwikkeling moet worden verstaan onder ondernemerschap.

Voor de inzet op samenwerking geldt min of meer hetzelfde. Met een overheidsimpuls is gezorgd voor de verdere professionalisering van samenwerkingsverbanden die nog teveel moesten leunen op de inzet van vrijwilligers. De continuïteit in werkzaamheden was daarmee niet gewaarborgd zodat goede inspanningen vaak teniet werden gedaan door tijdgebrek. Tevens zijn samenwerkingsverbanden gesubsidieerd van individuele ondernemers die elkaar nu vinden in de keten of bij het aanbieden van arrangementen, gezamenlijke marketing.

Enkele projecten zijn in paragraaf 4 uitgelicht.

c. inzetten op minder voor de hand liggende doelgroepen

Dankzij enkele leefbaarheidsprojecten die via Leader zijn gelopen is er extra aandacht uitgegaan naar ouderen en mensen die vooral aan huis gebonden zijn. Een voorbeeld is het Teleweide project. Op virtuele wijze kunnen dienstverleners met behulp van videoconferencing apparatuur in de dorpshuizen burgers bereiken.

Enkele individuele ondernemers zijn ondersteund bij het opzetten van een verbredingstak gericht op kinderen en/of ouderen.

d. verduurzaming van de landbouw blijft belangrijk

De afgelopen decennia is de milieubelasting door de landbouw afgenomen. Desondanks is de kwaliteit van bodem, water en lucht in de provincie als gevolg van landbouwkundige activiteiten nog onvoldoende.

In de afgelopen jaren lag het accent vooral op het stimuleringsbeleid en dan vooral op het ondersteunen van boeren bij het voldoen aan bovenwettelijke normen. Dit doel uit het Provinciaal Milieubeleidsplan is gedeeltelijk versterkt door het PIO, namelijk door enkele projecten biologische landbouw en enkele fruitteelt projecten.

Het inmiddels vastgestelde Programma duurzame landbouw en milieu is de kapstok voor het stimuleren van de Utrechtse landbouw om gebiedsgericht, verdergaand of versneld te voldoen aan (boven)wettelijke normen op het gebied van de kwaliteit van water, bodem, lucht en klimaat.

e. meer de samenwerking met andere thema's oppakken

De samenwerking op thema's is met name via de Leader projecten verder geïntensiveerd. Dit zijn veelal projecten geweest op het terrein van leefbaarheid, cultuur en (agro)toerisme en de stad-land relatie. Zowel binnen projecten als tussen projecten is er uitwerking gegeven aan doelbereik op andere thema's. Er is gezocht naar win-win situaties en die zijn dikwijls gevonden of krijgen in de toekomst nog hun beslag. Als het Teleweide project een succes blijkt is bijvoorbeeld de stap te maken van leefbaarheid naar plattelandsontwikkeling. Het service loket kan wellicht een vertrekpunt zijn voor activiteiten (wandelen over boerenland) op het platteland.

De raakvlakken tussen landbouwstructuur, plattelandsontwikkeling en landbouw milieu zijn groot. De onderwerpen komen samen in de gebiedsprocessen, bijvoorbeeld tijdens begeleidingsprojecten.

Projecten zoals Kansen voor Boeren waarbij er tijdens vertrouwelijke gesprekken met boeren

nagedacht wordt over de toekomst. Waar liggen de competenties van de ondernemers en welke planvorming ligt er bij overheidsinstanties?

En bij het ondersteunen van lokaal geurbeleid waardoor landbouw, functieverandering en leefbaarheid meer in evenwicht zijn in een aantal gemeenten (Lopik, Woerden en Renswoude). Ook het convenant den Treek en de ruimte voor ruimte wijk in Renswoude zijn goede voorbeelden van processen op de raakvlakken van meerdere beleidsterreinen.

De samenwerking op de thema's landbouw en natuur en landschap, zoals bijvoorbeeld via het experiment groen blauwe diensten in de Venen, verdiend in de toekomst extra aandacht.

4. Enkele behaalde resultaten uitgelicht

In de periode 2^e helft 2008 en 2009 is het voor ca. 25 projecten op het gebied van plattelandontwikkeling tot een beschikking gekomen. De provinciale co-financiering voor deze projecten bedroeg ca. € 900.000,-. Daarnaast zijn er via de budgetten verbonden aan de bestuursovereenkomst, collegemiddelen AVP, EU POP2/Leader en de budgetten voor leefbaarheid, toerisme en landbouw milieu veel projecten begeleid die eveneens hebben bijgedragen aan de PIO doelen.

Enkele bijzondere projecten plattelandontwikkeling zijn hier toegelicht.

Enkele projecten

Samenwerkingsagendaproject 'Voedsel in de Utrechtse Vallei en Eem'

Voedsel in de Utrechtse Vallei en Eem was een project uit de samenwerkingsagenda van de provincie Utrecht en de gemeenten Amersfoort en Leusden. Binnen het project is er een verkenning gedaan naar de haalbaarheid van een Landwinkel nieuwe stijl aan de stadsrand en er zijn enkele streekproduct matches tussen agrarische ondernemers en horeca/catering tot stand gebracht.

Uit de verkenning kwam als resultaat dat het haalbaar is om Landwinkels aan de stadsrand door te ontwikkelen tot groene stadspoorten waar een ruimere invulling aan de Landwinkel kan worden gegeven, namelijk: educatie, zorg, toegankelijkheid van het agrarisch landschap en recreatie. De relatie tussen stad en platteland kan op deze manier versterkt worden. Een Landwinkel aan de stadsrand zal een nieuwe groep consumenten uit de stad aantrekken.

Zowel de haalbaarheidsstudie naar een Landwinkel nieuwe stijl aan de stadsrand als de matches agrarische ondernemers – horeca/catering levert aanknopingspunten voor streekproduct-initiatieven in de Utrechtse Vallei en Eem. Verbindingen met andere projecten zijn inmiddels gelegd.

De voorbereidingen zijn ver op streek om daadwerkelijk een Landwinkel nieuwe stijl aan de rand van Leusden te beginnen.

Duurzaamheidsladderproject 'Landwinkels gaan voor duurzaamheid'

De Landwinkel coöperatie (14 Landwinkels in Utrecht) wil onder het motto: "Landwinkel gaat voor Duurzaamheid" een bredere invulling aan haar maatschappelijke rol geven. Er worden daarvoor in de periode 2009 - 2012 vier verduurzamingtrajecten met praktijk pilots in Utrecht uitgevoerd. Te weten:

1. het opzetten van een *eigen verwerking en testruimte* voor de ontwikkeling en introductie van o.a. een biologische lijn boerderij- streekproducten;
2. het *koppelen van transportstromen* in Utrecht aan de Landelijke Landwinkel distributie voor het opzetten en introduceren van een vers distributie voor zuivel en aardappelen/groente/fruit;
3. het ontwikkelen en introduceren van een *gezamenlijke Land "web" winkel* voor het vergroten van de afzet van (verse) boerderij en streekproducten uit de provincie Utrecht en andere regio's;
4. het testen van het *Landwinkel "stadspoortconcept"* met een vergaande boerderij- en landschapsbeleving en arrangementen met locale en regionale (maatschappelijke) organisaties.

Met de uitvoering van dit project, dat in het voorbereidende stadium intensief is begeleid door de provincie wordt er een stap gezet op de duurzaamheidsladder. De innovatieve praktijkexperimenten binnen de gebieden people, planet en profit sluiten goed aan op 'Platteland in ontwikkeling'. De eerste stappen die tot dit project hebben geleid zijn genomen tijdens het Samenwerkingsagendaproject 'Voedsel in de Utrechtse Vallei en Eem'.

Lekker Utrechts

De belangrijkste doelstelling van Lekker Utrechts is het bevorderen van de handel en het contact tussen producenten, handelsbedrijven, afnemers, consumenten, overheden en adviesbureaus op het gebied van (gezond) eten en drinken in de regio Utrecht.

Lekker Utrechts bestaat uit twee deelprojecten. 1. de opzet van de samenwerking en ondernemerschap Lekker Utrechts. Hieronder vallen activiteiten die te maken hebben met publiciteit, samenwerking en cursussen voor ondernemers. En 2. de afzet en productontwikkeling Lekker Utrechts. De provincie en de beide Leadergebieden dragen financieel bij aan het eerste project. Lekker Utrechts is één van de weinige Leader samenwerkingsprojecten in Nederland.

Na afloop van het project moet Lekker Utrechts een commercieel bedrijf zijn dat zonder subsidie winstgevend is.

Met het duurzaamheidsproject van de Landwinkels en met Lekker Utrechts is er sprake van twee grote projecten, gedragen door ondernemers, op het gebied van streekproducten waarvoor de kans groot is dat ze tot een succesvol verloop kunnen komen. Dit is een doorbraak na vele kleine initiatieven voor streekproducten. Nieuwe streekproduct-initiatieven worden nu eerst doorverwezen naar de Landwinkel Coöperatie en naar Lekker Utrechts om te bekijken of aansluiten tot de mogelijkheden behoort.

'Uitrol' Boerderij in de Kijker

Het bestaande netwerk van 22 professioneel opgeleide educatieboeren aan de noord-westkant van de provincie wordt uitgebreid met ca. 20 boeren gelegen in Noorderpark en Kromme Rijn. Kinderen uit de gemeenten De Bilt, Zeist, Bunnik, Utrechtse Heuvelrug, Woudenberg, Wijk bij Duurstede en Houten ervaren de belevingswaarde van de boerderij en worden bewust gemaakt van de herkomst van het voedsel. De agrarische ondernemers promoten de agrariër als voedselproducent en vervullen een maatschappelijke en economische nevenfunctie.

Samenwerking

Vallei Horstee

Omdat de provincie de Vallei Horstee ziet als een belangrijke partner voor de realisatie van diverse reconstructiedoelen (onder andere ten aanzien van natuur, landschap en landbouw milieu) heeft de Vallei Horstee de opdracht gekregen zich te professionaliseren. Dankzij deze opdrachtverlening zal er in het voorjaar van 2010 sprake zijn van een heldere werkorganisatie met: een bestuur, een financieel plan om te komen tot een duurzame financiële basis en een jaarprogramma bestaande uit o.a. ledenwerving, fondswerving en projectenwerving.

Landschap Noorderpark heeft dezelfde opdracht gekregen.

Deze twee ANV's beschikten, door het ontbreken van weidevogelpakketten, over onvoldoende financiële middelen om een professionele organisatie te kunnen realiseren. Als ook deze twee ANV's professioneel kunnen opereren zouden in principe alle ANV's in staat moeten zijn om aan de slag te gaan met het nieuwe stelsel voor natuur- en landschapsbeheer en projecten landbouw milieu/plattelandontwikkeling.

9 Agrariërs startten in 2009 een verbredingstak

Naast deze voorbeelden van succesvolle projecten en van samenwerking is het ook het vermelden waard dat alleen al in 2009, 9 agrariërs een subsidie hebben gekregen om een verbredingstak te starten. Sinds de aanpassing van het subsidiekader die het mogelijk maakte om een deel van de investeringskosten vergoed te krijgen is het snel gegaan.

Biologische landbouw

Op dit moment zijn er 89 biologische landbouwbedrijven in de provincie Utrecht, als maatschappelijk effect voor 2009 was 85 bedrijven opgenomen.

5. Ontwikkelingen landbouw/plattelandontwikkeling

Op verschillende plaatsen in deze rapportage is geconstateerd dat er blijvende inzet nodig is van de provincie voor het verbeteren van de landbouwstructuur en voor het bereiken van doelen op het gebied van landbouw milieu. Belangrijke ontwikkelingen in relatie tot de landbouw zijn: het omvormen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), afschaffen melkquotum en afschaffen dierrechten (nationaal), het nieuwe stelsel voor natuur- en landschapsbeheer, de strategie Utrecht 2040 naar een klimaatneutrale en klimaatbestendige provincie, de afname van de biodiversiteit, Natura 2000, dierziekten etc.. Daarmee wordt het urgent dat de provincie, zoals de PCL ook adviseert, in samenhang met de Structuurvisie, zich oriënteert op een strategische, integrale toekomstvisie op de landbouw en het landelijk gebied waarbij duurzaamheid overkoepelend moet zijn.

6. Conclusies

Met de uitvoering van het programma Platteland in ontwikkeling heeft de provincie de landbouw geplaatst binnen een visie op de totale plattelandontwikkeling. Hiermee is ervoor gezorgd dat het ondernemerschap en de eigen creativiteit van (agrarische) ondernemers tot uiting zijn gekomen. De kernthema's ondernemerschap en professionaliseren van samenwerkingsverbanden zijn vertaald in het subsidiekader ILG/AVP. Het maximale subsidiebedrag voor projecten verbrede landbouw wordt naar beneden bijgesteld tot maximaal € 25.000 per project (provincie bijdrage).

Het programma heeft de verbinding gelegd tussen verschillende provinciale beleidsvelden tijdens de uitvoering. Deze beleidsvelden zijn vooral landbouw en milieu, recreatie (agrotourisme) en leefbaarheid geweest. Voor de verbinding met de thema's natuur en landschap is er nog een verbeteringslag te maken, bijvoorbeeld via de groenblauwe diensten en het nieuwe stelsel natuur- en landschapsbeheer. De provincie heeft de afgelopen jaren een actieve rol gespeeld bij plattelandontwikkeling als ontwikkelaar, regisseur, aanjager en financier. Het initiatief hebben we daarbij zoveel als mogelijk in eerste instantie bij de ondernemers gelegd. Wij hebben gezorgd voor subsidiemogelijkheden voor projecten die aan onze doelen bijdragen en tijd geïnvesteerd om ideeën om te zetten tot goede projecten.

De ontwikkeling van de primaire landbouw heeft met name aandacht gekregen via uitvoeringsgerichte projecten en landbouwstructuurversterking. De grondstrategie voor landbouwstructuurversterking maakt deel uit van de grondstrategieplannen die de programmabureaus in concept gereed hebben. Voor landbouw milieu lag de nadruk op stimuleringsbeleid en dan vooral op het ondersteunen van boeren bij het voldoen aan (boven)wettelijke normen. Het Programma duurzame landbouw en milieu is een kapstok waarmee de provincie de Utrechtse landbouw gericht kan stimuleren om gebiedsgericht, verdergaand of versneld te voldoen aan (boven)wettelijke normen op het gebied van de kwaliteit van water, bodem, lucht en klimaat.

Sinds begin 2009 is de uitvoering van de visie en het activiteitenprogramma Platteland in ontwikkeling geïntegreerd in de Agenda Vitaal Platteland en het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Via de weg van de uitvoeringsprogramma's wordt er verslag gedaan over de voortgang en de stand van zaken financiën.

De PIO programmaperiode liep tot en met 2009. De gepresenteerde resultaten, de geconstateerde ontwikkelingen in de landbouw en de wens tot verdere verduurzaming van de landbouw geven aanleiding om opnieuw een te volgen koers voor de toekomst van de landbouw/plattelandontwikkeling te bepalen. Eind 2010 wordt een startnotitie opgesteld om te komen tot een landbouwvisie.